

РЕЦЕНЗІЯ

завідувача кафедри земельного кадастру Національного університету біоресурсів і природокористування України, доктора економічних наук, професора **МЕДИНСЬКОЇ Наталії Василівни** на дисертацію **КИРИЧЕНКО Юлії Владиславівни** на тему: **«Формування економічного механізму розвитку сільських територій»**, подану на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 «Економіка» галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»

Актуальність обраної теми дисертації, зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація Ю. В. Кириченко спрямована на теоретичне обґрунтування та розроблення практичних рекомендацій щодо формування й удосконалення економічного механізму розвитку сільських територій. У роботі окреслено основні проблеми розвитку територіальних громад, пов'язані з недостатньою фінансовою спроможністю, нерівномірністю соціально-економічного розвитку, впливом сучасних економічних викликів та необхідністю підвищення ефективності державної підтримки. Особливу увагу приділено цифровізації управлінських процесів, удосконаленню підходів до планування в аспекті розвитку територій та формуванню умов для посилення фінансової автономії територіальних громад, розвитку держави, продовольчої безпеки, зайнятості населення та ефективного використання природно-ресурсного і виробничого потенціалу. Процеси децентралізації суттєво розширили повноваження органів місцевого самоврядування та створили передумови для посилення фінансової самостійності територіальних громад. Водночас ефективність використання наявного потенціалу значною мірою залежить від якості підходів саме до стратегічного планування, доступності фінансових ресурсів і здатності громад пристосовуватися у перспективі до змін зовнішнього середовища.

Водночас воєнний стан, економічна та фінансова нестабільність, руйнування виробничої, соціальної і транспортної інфраструктури, вимушена міграція населення та скорочення місцевої дохідної бази значно ускладнили умови розвитку сільських територій. За таких обставин традиційні підходи до управління територіальним розвитком не завжди забезпечують необхідний рівень можливості впровадження відповідних принципів, що зумовлює нині потребу в поєднанні фінансових, організаційних і цифрових інструментів державної підтримки. Сукупність зазначених факторів визначає необхідність формування сучасного економічного механізму розвитку сільських територій, здатного забезпечити їх фінансову безпеку та можливість функціонувати в умовах сучасних і повоєнних викликів.

Враховуючи вищезазначене, проблематика формування економічного механізму розвитку сільських територій є актуальною та має вагоме теоретичне і практичне значення.

Цілком логічним є зв'язок роботи із науковими програмами та планами. Дисертація виконана відповідно до плану науково-дослідної діяльності Національного університету

біоресурсів і природокористування України та безпосередньо пов'язана з актуальними напрямами державної політики у сфері регіонального розвитку, децентралізації, сталого розвитку територіальних громад і повоєнного відновлення України. Дисертаційне дослідження виконано в межах наукових тем «Прикладні рішення регулювання розвитку сільського та рибного господарства в умовах надзвичайних викликів для національної безпеки України» (номер державної реєстрації 0122U001643) та «Наукове обґрунтування агротехнологічних рішень регулювання розвитку циркулярної та блакитної економіки в сільському і рибному господарстві для реабілітації військовослужбовців і повоєнної відбудови України» (номер державної реєстрації 0125U001973). У межах виконання зазначених тем авторкою розроблено методичні підходи до формування економічного механізму розвитку сільських територій, удосконалення стратегічного планування розвитку територіальних громад та обґрунтування напрямів державної підтримки територій в умовах сучасних економічних викликів.

Дослідження узгоджується із завданнями сталого та регіонального розвитку України, а обрана тема відповідає науковим напрямам Національного університету біоресурсів і природокористування України щодо розвитку територій, підвищення спроможності громад, удосконалення механізмів державної підтримки та забезпечення їх функціонування в контексті сучасних економічних викликів.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність. Ознайомлення з матеріалами дисертаційного дослідження Ю. В. Кириченко свідчить про високий рівень обґрунтованості представлених наукових положень, висновків і рекомендацій. Це забезпечується використанням комплексу загальнонаукових і спеціальних методів дослідження, зокрема морфологічного, структурно-логічного, економіко-математичного та порівняльного аналізу, моделювання, синтезу, групування й узагальнення, а також опрацюванням значного масиву наукових джерел, нормативно-правових актів, статистичних і аналітичних матеріалів.

Подана до захисту дисертація Ю. В. Кириченко є самостійним, оригінальним і завершеним науковим дослідженням, у якому сформульовані наукові положення, висновки та практичні рекомендації характеризуються достовірністю, логічною послідовністю та належним рівнем обґрунтованості. Отримані результати відповідають поставленій меті та визначеним завданням дослідження, а сформовані авторкою теоретичні, методичні та прикладні положення ґрунтуються на результатах проведеного аналізу та власних наукових розробках.

Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Вивчення дисертації Ю. В. Кириченко разом із супровідними матеріалами свідчить про те, що наукова новизна дослідження визначається системним характером

підходів до обґрунтування отриманих результатів. У дисертації отримано нові науково обґрунтовані результати, що розвивають теоретичні, методичні та прикладні засади формування й удосконалення економічного механізму розвитку сільських територій в умовах сучасних економічних викликів. Авторкою розроблено організаційно-економічний механізм реалізації проєктів і програм розвитку сільських територій, який поєднує цілі, організаційно-економічні елементи та функції, а також запропоновано концептуальну модель формування напрямів економічного розвитку сільських територій і територіальних громад, орієнтовану на підвищення їх фінансової автономії та спроможності на основі сервісно-орієнтованого підходу. Обґрунтовано методичний підхід до оцінювання сталого розвитку територій в умовах сучасних економічних викликів з урахуванням ризиків, загроз та індикаторів стійкості територіальних громад, що створює підґрунтя для вдосконалення державної політики підтримки розвитку сільських територій.

Важливими результатами у роботі є обґрунтування концептуальних підходів до вдосконалення економічного механізму розвитку сільських територій з урахуванням сучасних економічних викликів, процесів децентралізації, цифровізації та євроінтеграції. Удосконалено підходи до формування державної підтримки розвитку сільських територій, зокрема шляхом поєднання фінансових, організаційних, інституційних та цифрових інструментів, спрямованих на підвищення фінансової автономії й спроможності територіальних громад. Подальшого розвитку набули науково-методичні підходи до оцінювання та моніторингу розвитку територій, зокрема шляхом використання системи соціально-економічних показників, індикаторів стійкості, ризиків і загроз, а також моделювання сценаріїв розвитку сільських територій на основі когнітивного аналізу. Обґрунтовано доцільність цифровізації економічного механізму державної підтримки сільських територій, що передбачає інтеграцію інформаційних ресурсів, автоматизацію процедур, використання відкритих даних, цифровий моніторинг реалізації проєктів та застосування підходів до прийняття управлінських рішень на основі даних.

Зазначені результати свідчать про наявність у дисертації вагомих елементів наукової новизни та підтверджують отримання авторкою оригінальних і практично значущих наукових результатів, спрямованих на підвищення ефективності економічного механізму розвитку сільських територій та посилення спроможності територіальних громад в умовах сучасних економічних викликів.

Теоретична цінність та практичне значення наукових результатів. У результаті проведених досліджень у дисертації розроблено та обґрунтовано наукові положення, висновки і пропозиції, спрямовані на удосконалення економічного механізму розвитку сільських територій.

Теоретичне значення одержаних результатів полягає у розвитку наукових підходів до формування економічного механізму розвитку сільських територій, удосконаленні методичних підходів до оцінювання їх соціально-економічного стану, а також поглибленні положень щодо стратегічного планування, державної підтримки, цифровізації управлінських процесів і підвищення фінансової спроможності територіальних громад.

Практична цінність одержаних результатів визначається можливістю їх використання органами державної влади, органами місцевого самоврядування та іншими суб'єктами державного управління при формуванні та реалізації програм розвитку сільських територій.

Рекомендації щодо формування стратегічних напрямів розвитку територіальних громад, застосування SWOT-аналізу та SWOT-матриці, визначення пріоритетів розвитку й обґрунтування управлінських рішень знайшли практичне застосування у діяльності Мереф'янської міської ради. У діяльності Харківської громадської організації «Єврорегіон «Слобожанщина» впроваджено рекомендації щодо формування пріоритетів розвитку територій, удосконалення механізмів стратегічного управління, мінімізації ризиків сучасних економічних викликів та забезпечення сталого розвитку територій.

Практичного застосування набули також результати щодо використання міжнародної технічної допомоги для розвитку територіальних громад. У діяльності громадської організації «ВСБ «Еліта Націй» впроваджено концептуальну модель розвитку територіальних громад, яка конкретизує учасників процесу, форми та напрями підтримки і спрямована на ефективніше залучення міжнародних ресурсів та посилення фінансової безпеки громад.

Окремі результати дослідження використовуються у навчальному процесі Національного університету біоресурсів і природокористування України при викладанні дисциплін «Кон'юнктура світових аграрних ринків», «Глобальні товарні ринки та конкуренція», «Економіка міжнародних аграрних ринків», «Стратегії та регіоналізація аграрного бізнесу» та інших дисциплін освітньо-професійної програми «Міжнародна економіка». У навчальному процесі використовуються розроблені авторкою підходи до цифровізації управління розвитком територій, оцінювання соціально-економічного розвитку громад та формування економічного механізму розвитку сільських територій.

Таким чином, результати дисертаційного дослідження мають вагоме теоретичне та практичне значення і можуть бути використані для підвищення ефективності формування та реалізації економічного механізму розвитку сільських територій, посилення фінансової спроможності територіальних громад, удосконалення стратегічного планування та підвищення результативності державної підтримки в умовах сучасних економічних викликів. Високий рівень обґрунтованості отриманих результатів і їх прикладна

спрямованість свідчать про досягнення поставленої мети та вирішення визначених у дисертації завдань.

Результати дисертаційного дослідження доповідалися та обговорювалися на міжнародних науково-практичних конференціях, присвячених проблемам розвитку партнерства Україна – ЄС у сфері державного управління та регулювання, децентралізації та перспективам розвитку державного регулювання в Україні.

Таким чином, вказані умовиводи підтверджують належний рівень апробації результатів дослідження та їх теоретичну і практичну значущість для вирішення проблем розвитку сільських територій в умовах сучасних економічних викликів.

Повнота викладення в опублікованих працях наукових положень, висновків, рекомендацій сформульованих у дисертації. Наукові положення, висновки та результати дисертаційного дослідження Ю. В. Кириченко характеризуються належним рівнем теоретичного обґрунтування та достатньою повнотою відображення у наукових публікаціях авторки.

За темою дисертації оприлюднено 12 наукових праць, з яких стаття у науковому виданні, включеному до категорії А Переліку наукових фахових видань України, 4 статті у наукових виданнях, включених до категорії Б Переліку наукових фахових видань України, 3 статті в інших виданнях, 4 тези наукових доповідей.

Зміст опублікованих праць відповідає основним напрямам дисертаційного дослідження та охоплює важливі проблеми, зокрема формування економічного механізму розвитку територій, стратегічного планування розвитку територіальних громад, антикризового управління на місцевому рівні, державної підтримки розвитку сільських територій, цифровізації системи державної підтримки, забезпечення сталого територіального розвитку, а також реалізації євроінтеграційних аспектів розвитку територій.

Ознайомлення з науковим доробком здобувачки свідчить, що публікації повною мірою репрезентують основні результати дослідження, відображають його наукову новизну, теоретичну та практичну значущість. Основні положення дисертації пройшли належну апробацію та представлені у наукових працях відповідно до встановлених вимог.

Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності. Дисертація та наукові публікації, у яких висвітлено основні результати дисертаційного дослідження Ю. В. Кириченко, не містять порушень академічної доброчесності. Робота виконана самостійно, а всі наукові результати, викладені в дисертації, отримані авторкою особисто. У працях, підготовлених у співавторстві, використано лише ті ідеї та положення, що є результатом особистого внеску здобувачки. У процесі дослідження використані наукові положення, статистичні матеріали, нормативно-правові джерела та результати інших авторів належним чином оформлені з посиланням на відповідні джерела. Текст дисертації викладено

у науковому стилі, а основні результати дослідження поетапно оприлюднювалися у наукових працях і апробувалися на науково-практичних конференціях, що свідчить про дотримання авторкою принципів академічної доброчесності.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації. Підкреслюючи високу актуальність обраної здобувачкою теми дослідження та загалом позитивно оцінюючи дисертацію, доцільно також відзначити наявність окремих дискусійних положень:

1. У розділі 1, зокрема у підрозділі 1.3, систематизовано методичні підходи до формування економічного механізму розвитку сільських територій. Для посилення методичної цілісності дослідження доцільно було б в одному узагальнювальному фрагменті чіткіше поєднати принципи дослідження, систему показників, інформаційну базу та методи оцінювання, які надалі використовуються в аналітичній і прикладній частинах роботи.

2. У розділі 2, зокрема у підрозділі 2.3, розглянуто економічні засади моніторингу розвитку сільських територій з урахуванням міжнародного досвіду. Прикладна цінність цього блоку могла б бути посилена за рахунок більш чіткої систематизації можливостей адаптації зарубіжних підходів до умов українських територіальних громад, зокрема з урахуванням відмінностей у фінансовій спроможності, інституційному забезпеченні, рівні цифровізації та впливі безпекових ризиків.

3. У розділі 3 простежується логічний зв'язок між концептуальними підходами до вдосконалення економічного механізму, формуванням цифрової системи державної підтримки та моделюванням сценаріїв розвитку сільських територій. Водночас цей взаємозв'язок можна було б представити більш наочно шляхом прямишого зіставлення запропонованих інструментів державної підтримки, цифрових механізмів управління та результатів сценарного моделювання в межах єдиного алгоритму прийняття управлінських рішень.

4. Робота могла б бути ще більш цілісною за умови чіткішого узгодження структури поставлених завдань дослідження з положеннями наукової новизни та сформульованими висновками. Посилення внутрішньої логічної взаємоузгодженості між завданнями, отриманими результатами та положеннями, що характеризують наукову новизну, сприяло б більш повному розкриттю системності проведеного дослідження.

Водночас наведені зауваження мають переважно дискусійний та рекомендаційний характер, не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації, а, навпаки, свідчать про складність, багатогранність і перспективність обраної тематики дослідження.

Загальний висновок щодо відповідності роботи встановленим вимогам. Дисертація на тему: «Формування економічного механізму розвитку сільських територій» є самостійним, завершеним дослідженням, у якому запропоновано вирішення важливого наукового завдання, що полягає у теоретичному обґрунтуванні та розробленні практичних

рекомендацій щодо формування й удосконалення економічного механізму розвитку сільських територій. Поставлені здобувачкою завдання дослідження вирішені, а мета досягнута. Дисертація виконана на високому теоретико-методичному рівні, має наукове та практичне значення. Матеріал дисертації викладено логічно і послідовно, результати дослідження є достовірними, а сформульовані авторкою положення, висновки та рекомендації є аргументованими й належним чином обґрунтованими. Публікації висвітлюють основні результати проведеного наукового дослідження. Актуальність та рівень вирішення поставлених завдань, наукова новизна й ступінь обґрунтованості винесених на захист наукових положень відповідають спеціальності 051 «Економіка» галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки», а дисертація – вимогам наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12 січня 2017 року «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» і Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 року, а її авторка Кириченко Юлія Владиславівна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 «Економіка» галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки».

**Рецензент завідувач кафедри земельного кадастру Національного університету біоресурсів і природокористування України, доктор економічних наук, професор
Наталія МЕДИНСЬКА**